

IDENTIFIKÁCIA A POSTUPY ELIMINÁCIE RIZIKA VÝZNAMNÝCH NESPRÁVNOSTÍ POLOŽIEK AUDITOVANEJ ÚČTOVNEJ ZÁVIERKY

Identification and procedures of elimination the risk in a material misstatement of the items audited financial statement

František Maděra

Účtovná závierka je finálnym výstupom účtovníctva. Ako celok prezentuje finančnú situáciu, výkonnosť a peňažné toky účtovnej jednotky, vrátane prehľadu významných zásad účtovnej a bilančnej politiky. Ak sústredíme pozornosť na dva základné výkazy účtovnej závierky – súvahu a výkaz ziskov a strát, môžeme vzhľadom na znaky systému podvojného účtovníctva konštatovať, že informácie vykazované v týchto výkazoch sú výsledkom agregácie v časovom slede vecne roztriedených účtovných zápisov (predmetom účtovníctva je nepretržité sledovanie stavu a pohybu majetku, záväzkov, vlastného imania, nákladov, výnosov, výsledku hospodárenia a peňažných tokov).

Charakteristickým znakom ľubovoľného účtovného prípadu zaúčtovaného v účtovných knihách je podvojnosť tohto zápisu. Každá hospodárska alebo účtovná operácia sa po jej analýze prejaví zmenou dvoch účtov (súvahových, alebo jedného účtu súvahového a jedného účtu výsledkového). Nesprávnosti súvahových a výsledkových položiek účtovnej závierky (konečných zostatkov súvahových účtov alebo konečných stavov výsledkových účtov) sa môžu prejavíť v ich nadhodnotení alebo podhodnotení¹. Ak v účtovnej závierke dôjde k výskytu chyby, sú vzhľadom k podstate podvojného účtovníctva skreslené najmenej dva účty. Audítora sa potom môže pri navrhovaní testov vecnej správnosti zamerať na správnosť vykazovaného stavu jedného alebo druhého účtu. Nie je teda nutné uskutočniť obidve testovania, lebo napr. chybný zápis na strane MD jedného účtu je s príslušnou chybou zaúčtovaný aj na súvzťažnom účte na strane D. Tento poznatok sa využíva na zefektívnenie audítorských testov vecnej správnosti (konečných zostatkov a konečných stavov).

Audítora môže významne zvýšiť účinnosť auditu tým, že použije audítorskú testovaciu maticu, ktorej podriadi vytvorenie celkového plánu testov vecnej správnosti (pozri tabuľka č. 1 na nasledujúcej strane). Tým, že audítora testuje pri majetkových účtoch stranu MD na nadhodnotenie a stranu D na podhodnotenie, testuje majetok na nadhodnotenie priamo. Zároveň platí, že keď testuje pri účtoch záväzkov a vlastného imania stranu MD na nadhodnotenie a stranu D na podhodnotenie, testuje záväzky a vlastné imanie na podhodnotenie priamo. Podobne to platí o nákladoch a výnosoch, i keď vzhľadom na jednostranný charakter týchto účtov možno uvažovať pri nákladoch iba so stranou MD (testovať sa bude na nadhodnotenie) a pri výnosoch stranou D (testovať sa bude na podhodnotenie).

Tabuľka č.1: Audítorská testovacia matica

Audítorská testovacia matica		Priamy výsledok testovania:		Nepriamy výsledok testovania:	
Audítora testuje:	Prvotný smer testov	Majetok a náklady	Záväzky, vlastné imanie a výnosy	Majetok a náklady	Záväzky, vlastné imanie a výnosy
stranu MD účtu	N	N	P	P	N
stranu D účtu	P				

Vysvetlivky: N – nadhodnotenie, P – podhodnotenie

Na nadhodnotenie sa budú robiť teda priame testy pri položkách majetku a nákladov. Na podhodnotenie sa budú robiť priame testy pri položkách záväzkov, vlastného imania a výnosov. Položky majetku a nákladov sa na podhodnotenie budú testovať nepriamo, pomocou

¹ Čiastka, o ktorú je informácia v účtovníctve vyššia alebo nižšia, ako by mala v skutočnosti byť.

testovania na podhodnotenie výnosov a zdrojov krytia. Položky výnosov a záväzkov a vlastného imania sa na nadhodnotenie budú testovať tiež nepriamo, pomocou priameho testovania na nadhodnotenie účtov majetku a nákladov.

Audítor môže efektívne testovať všetky účty na nesprávnosti pomocou zladeného radu priamych a nepriamych testov. Priame testy nadhodnotenia všetkého majetku a nákladov a priame testy podhodnotenia všetkých zdrojov krytia (záväzkov a vlastného imania) a výnosov majú za následok, že všetky účty budú kontrolované na nadhodnotenie aj podhodnotenie (priamo alebo nepriamo). Pri tomto pravidle netreba zabúdať, že ak audítor testuje ľubovoľný konečný zostatok alebo konečný stav, testy budú prvotne zamerané vždy tak, aby obsah testovania strany MD bol zameraný na nadhodnotenie a strany D na podhodnotenie (v audítorskej praxi sa hovorí o tzv. prvotnom smere testov).

Pokiaľ zvolí audítor tento tzv. smerový prístup k testovaniu vecnej správnosti položiek účtovnej závierky, musí ho dodržať pre všetky účty. To ale nebráni, aby uskutočňoval priame testovanie obidvomi smermi, pokiaľ je to vhodné. Napr. vzhľadom na identifikované riziko výskytu významných nesprávností, ktoré si vyžaduje osobitnú pozornosť audítora (tzv. špecifické riziko) existujú okolnosti, kedy audítor zvolí testovanie určitých položiek súvahy a výkazu ziskov a strát na nadhodnotenie aj podhodnotenie.²

Modelový audítorský prístup, ktorý môže audítor aplikovať pre potreby odhaľovania významných nesprávností pri overovaní účtovnej závierky (jej položiek) zhrnieme napr. do týchto krokov:

1. Identifikovanie rizikových položiek (účtov) náchylných na nesprávnosti³ (to súvisí najmä s procesom poznávania účtovnej jednotky, jej ekonomického prostredia, systémov, v ktorých sa uskutočňujú transakcie s vplyvom na finančné informácie, jej cieľov a stratégie a súvisiacich podnikateľských rizík, ktoré môžu viesť k významným nesprávnostiam v účtovnej závierke, úrovne riadenia a spravovania, vnútornej kontroly a pod.).⁴

2. Určenie (odhad) smeru potenciálneho skreslenia týchto položiek (účtov) – nadhodnotenie, podhodnotenie (tu možno aplikovať audítorský úsudok a smer skreslenia možno

- odvodiť z danej situácie (dedukcia, zovšeobecnenie a pod) alebo
- vyvodiť z vykonania vhodného analytického testu, prípadne i vyhodnotením testu (substantívneho testu) vzorky vytvorenej pre tento účel.⁵ (Pozn.: Určité indikácie nesprávností možno odhaliť dokonca i cieľným kontrolným testom.)

² V niektorých prípadoch nemusí byť striktné použitie audítorského prístupu zisťovania nesprávností z dôvodu nadhodnotenia alebo podhodnotenia položiek účtovných výkazov účelné. Často nebyva nutné testovať správnosť dopadu operácií na danom účte, ktoré sa počas roka uskutočnili, ale mnohokrát stačí testovať v smere určenom testovacou maticou iba čiastky vytvárajúce bežné zostatky (napr. pri pohľadávkach a záväzkoch, najmä pri odberateľoch a dodávateľoch; týmto testom môže ale audítor považovať napr. pohľadávky voči odberateľom, alebo záväzky voči dodávateľom za odsúhlasené iba z aspektu ich existencie a výšky, pre posúdenie správnosti ocenenia tento test nepodá relevantné informácie).

³ Úlohou audítora je okrem iného posúdiť, čo môžu používatelia účtovnej závierky „považovať“ za významnú nesprávnosť a tomu podriaďiť obsah a rozsah audítorských testov.

⁴ Za týmto účelom audítor získava informácie od manažmentu a iných osôb v účtovnej jednotke, vykonáva analytické postupy, pozoruje procesy realizované v účtovnej jednotke a preskúmava ich.

⁵ Pri tomto kroku je účelné odvodiť súvisiace riziká nesprávností na ďalších účtoch - pomocou existujúcich účtovných väzieb a prepojení. Napr., ak sa identifikuje riziko podhodnotenia tržieb existuje i riziko podhodnotenia pohľadávok voči odberateľom a pokladnice, ale i DPH na výstupe. Ak existuje riziko nadhodnotenia obstarania dlhodobého hmotného majetku, existuje analogické riziko na účtoch dodávateľov alebo pokladnica, ale i na účte DPH.. Následne sa toto riziko prenáša na príslušný účet dlhodobého majetku a postupne, pomernou časťou na účet odpisov dlhodobého hmotného a nehmotného majetku. V tejto súvislosti si

3. Detailnejšia identifikácia príčin skreslenia (v tejto súvislosti treba posúdiť typ závierkovej položky, pri ktorej možno očakávať skreslenie v jej prezentácii - vykazovaní a zverejňovaní a konkrétne tvrdenia, ktoré môžu mať s identifikovaným rizikom skreslenia súvis).

Tvrdenia, ktoré sa nachádzajú v účtovnej závierke možno podľa toho, ktorej súčasť účtovnej závierky skúmame, rozdeliť do troch kategórií (tvrdenia o konečných zostatkoch – napr. v súvahe, tvrdenia o transakciách – napr. vo výkaze ziskov a strát a tvrdenia o informáciách – napr. v poznámkach). Pri určitom zovšeobecnení je možné ich klasifikovať takto:

- Platnosť (práva – povinnosti, existencia, výskyt)
- Úplnosť
- Zaučtovanie do správneho obdobia
- Zaučtovanie (klasifikácia)
- Správnosť
- Ocenenie
- Prezentácia (správnosť, zrozumiteľnosť a porovnateľnosť, vykázania a zverejnenia)

4. Naplánovanie a vykonanie vhodných audítorských postupov zameraných na odhalenie nedostatkov v účtovnej závierke. Teraz možno naplánovať a vykonať overovanie verného a pravdivého obrazu prezentovaných informácií v účtovnej závierke – audítorské postupy zamerané testy kontrol a testy vecnej správnosti (analytické alebo detailné) a ich kombináciu a naplánovanie a vykonanie audítorských procedúr (pričom. primerané a dostatočné dôkazy možno získavať rôznymi spôsobmi, ako je uvedené v tabuľke č. 2).

Tabuľka č. 2 – Audítorské procedúry

Preskúmanie záznamov alebo dokumentov	Tento postup môže poslúžiť ako test kontrol - napr. preskúmanie účtovných dokladov z aspektu, či obsahujú dôkaz o schválení, alebo napr. ako dôkaz o existencii majetku, čo ale nemusí byť dôkazom vlastníctva alebo správneho ocenenia.
Preskúmanie hnuťelného majetku	Znamená fyzické preskúmanie majetku, ktoré môže poskytnúť spoľahlivé audítorské dôkazy o existencii, ale nie o vlastníctve alebo správnosti ocenenia majetku; preskúmanie položiek zásob spravidla sprevádza pozorovanie fyzickej inventúry.
Pozorovanie	Spočíva v sledovaní procesov a postupov uskutočňovaných inými osobami.
Dotazovanie	Získavanie finančných (účtovných) i nefinančných (iných ako účtovných) informácií formou písomných dotazov adresovaných tretím stranám až po neformálne ústne dotazy položené pracovníkom účtovnej jednotky; v niektorých prípadoch získava audítor písomné vyhlásenie manažmentu o tých významných skutočnostiach vtedy, ak sa nedá predpokladať, že existujú dostatočné a vhodné audítorské dôkazy, alebo získané dôkazy majú nízku kvalitu.
Potvrdenie – konfirmácie	Ide o špecifický spôsob získavania informácií priamo od tretej strany (potvrdenie informácie alebo existujúcej podmienky). Napríklad audítor môže získať priame potvrdenie pohľadávok komunikáciou s dlžníkmi.
Prepočet	Pozostáva z kontroly matematickej správnosti dokladov alebo záznamov
Opakovanie vykonania	Nezávislé audítorské vykonanie postupu alebo kontroly, ktoré boli pôvodne vykonané ako časť internej kontroly účtovnej jednotky buď manuálne alebo na základe audítorskej techniky s využitím počítača, napríklad opakovaný prepočet vekovej štruktúry pohľadávok.
Analytické postupy	Predstavujú vyhodnotenie finančných informácií rozpoznávaných možných vzťahov medzi finančnými a nefinančnými údajmi. Zahŕňajú i preskúmanie identifikovaných odchýlok a vzťahov, ktoré sú nekonzistentné s inými relevantnými informáciami alebo sa významne odchyľujú od vopred stanovených súm.

treba uviesť, že nadhodnotenie na účte obstarania dlhodobého hmotného majetku sa mohlo „preniesť“ napr. i do podhodnotenia účtu nákladov (napr. opravy a udržiavanie, materiál, spotreba materiálu) a naopak.

Audítor ich volí v závislosti od konkrétnych podmienok v overovanej účtovnej jednotke a ďalších okolnostiach, ktoré ovplyvňujú priebeh auditu a používa jeden alebo viac typov týchto audítorských procedúr (ich kombinácie). Môžu byť použité ako postupy vyhodnotenia rizík, testy kontrol alebo testy vecnej správnosti v závislosti od kontextu, v akom ich audítor použije.

Pri audite jednotlivých položiek účtovnej závierky audítor vykonáva audítorské testy tak, aby pokryli potenciálne chyby vzťahujúce sa k týmto položkám (procesom a zostatkom, poznámkam). Odporúčame zvoliť tento postup rámcový program auditu (pozri tabuľka č. 3).

Tabuľka č. 3: Rámcový program auditu

<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikovať predmet testovania (audítor by mal pripraviť úvodný rozpis testovaných zostatkov a stavov). 2. Posúdiť znova už identifikované riziko (audítorský postup jeho identifikácie pozri vyššie) ohrozujúce pravdivé a verné zobrazenie príznačné pre daný konečný zostatok alebo konečný stav (smer testovania a z toho vyplývajúce potenciálne chyby, ktoré by mali byť vykonaním testov odhalené). 3. Vykonať testy kontrol a testy vecnej správnosti. 4. V prípade potreby navrhnuť a vykonať dodatočné postupy. 5. Zhrnúť nesprávosti zistené v priebehu uskutočňovaní testov vecnej správnosti a zohľadniť ich pri konečnom posúdení účtovnej závierky a príprave audítorskej správy. 6. Ubezpečiť sa o adekvátnosti prezentácie v účtovnej závierke a o tom, že vykonané postupy za účelom podloženia audítorského názoru na predmet testovania boli dostatočné a primerané.
--

Pre efektívny výkon auditu je dôležité, aby audítor vopred vyhodnotil, aké testy bude v rámci auditu vykonávať a aké podklady bude k týmto testom potrebovať (požiadavky na podklady, ich formu, termíny predloženia by mal odsúhlasiť s klientom).

Abstrakt

Príspevok opisuje prácu audítora, ktorá sa realizuje za prítomnosti rizika. Akcent kladie na postupy a činnosti, ktoré audítor vykonáva v súvislosti s identifikáciou a elimináciou rizika významnej nesprávosti položiek účtovnej závierky na úrovni tvrdení. Predkladá i návod na identifikáciu pre audit relevantných položiek, pri poukázaní na možnosti cieleného smerovania overovania (nahodnotenie alebo podhodnotenie danej položky) – tzv. smerový prístup k overovaniu. V závere začleňuje tento proces do schémy rámcového programu auditu.

Kľúčové slová

Audítorská testovacia matica, smer testovania, testovania na nahodnotenie/podhodnotenie, audítorské postupy a procedúry, rámcový program auditu

Summary

The article describes the activity of the auditor, which is placed in the presence of a risk. The accent is put on the procedures and activities, which the auditor performs in connection with identification and elimination of the risk in a material misstatement of the financial statement items at the assertion level. It presents instructions for identification relevant items for audit and refers to the possibility of verifying the targeted direction (overstatement or understatement of the item) - so called directional approach to the verification. This process is in the end integrated to the scheme of the framework audit program.

Key words

Audit matrix of testing, direction of testing, testing of overstatement/understatement, auditing procedures, framework program audit

JEL klasifikácia: M42

Použitá literatúra

- [1] Kol. 2009. Medzinárodné audítorské štandardy (ISA) 2009. Dostupné na internete: <http://www.skau.sk/data/files/dokumenty/ISA%202009%20v4.pdf>
- [2] Kol.. 2006. Příručka pro provádění auditu u podnikatelů. Praha : Deloitte - KACR, 2006. ISBN 80-86679-07-1
- [3] MADĚRA, František. 2009. Audit a audítorstvo ako špecifická profesia a činnosť. In *Dane a účtovníctvo v praxi : mesačník plný informácií z oblasti daní, práva a účtovníctva*. - Bratislava : IURA EDITION, 2009. ISSN 1335-7034, 2009, roč. 14, č. 7-8, s. 83-91
- [4] MADĚRA, František. 2009. Audit a audítorstvo ako špecifická profesia a činnosť. In *Dane a účtovníctvo v praxi : mesačník plný informácií z oblasti daní, práva a účtovníctva*. - Bratislava : IURA EDITION, 2009. ISSN 1335-7034, 2009, roč. 14, č. 9, s. 50-58.

Kontakt

František Maděra, Ing., PhD., Katedra účtovníctva a audítorstva, FHI EU v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, tel.: 00421904037579, madera@euba.sk*